

Výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti ČR k aplikaci § 474 odst. 1 z.ř.s.

I.

Dotčená ustanovení

- § 2 zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)
- § 4 zákona o mediaci
- § 8 zákona o mediaci
- § 9 zákona o mediaci
- § 10 zákona o mediaci
- § 13 zákona o mediaci
- § 15 zákona o mediaci
- § 99 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o.s.ř.“)
- § 100 odst. 1 a 2 o.s.ř.
- § 13 odst. 1 písm. d) zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPO“)
- § 9 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z.ř.s.“)
- § 474 odst. 1 z.ř.s.

II.

Výkladové stanovisko

- 1) **Pojem „mediální jednání“** použitý v § 474 odst. 1 z.ř.s., je třeba vykládat jako **nařízené první setkání se zapsaným mediátorem ve smyslu obecné právní úpravy podle § 100 odst. 2 o.s.ř.;**
- 2) **Soud může účastníkům řízení podle § 100 odst. 2 o.s.ř. nařídit pouze první setkání se zapsaným mediátorem.** Pomocí tohoto procesního nástroje soud **autoritativně navede účastníky k možnosti smírného vyřešení jejich konfliktu,** prostřednictvím mediace ve smyslu zákona o mediaci;
- 3) **Mediace (rodinná mediace) je v ČR založena na principu dobrovolnosti,** přičemž její zahájení je založeno čistě **na svobodné vůli stran.**

III.

Odůvodnění

Přestože soudy a naprostá většina odborné veřejnosti dlouhodobě vykládají pojem „mediální jednání“ použitý ve speciálním ustanovení § 474 odst. 1 z.ř.s. v souladu s obecnou úpravou podle § 100 odst. 2 o.s.ř. a principy, na kterých je postaveno institucionalizované pojetí mediace v ČR (dobrovolnost, kvalifikovanost, mlčenlivost), jako „první setkání se zapsaným mediátorem“, objevily se v poslední době ojedinělé názory, podle kterých se nejedná pouze o terminologický nesoulad. Podle těchto názorů měl zákonodárce v daném ustanovení skutečně v úmyslu v rozporu s obecnou právní úpravou, pojetím a principy mediace v ČR, zakotvit institut „nařízené mediace“, kdy by soud účastníkům autoritativně nařídil nikoli informativní schůzku (první setkání) se zapsaným mediátorem (zapsaný v seznamu vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR), která má za cíl účastníky motivovat k dobrovolnému smírnému řešení jejich konfliktu prostřednictvím mediace, ale přímo účast na samotném (ne)dobrovolném mediálním jednání a to navíc u nezapsaného mediátora (u kohokoli, kdo se za mediátora prohlásí) a za neregulovanou smluvní odměnu, která je vždy nákladem účastníků. S takovými názory se však Ministerstvo spravedlnosti ČR (dále jen „ministerstvo“) neztotožňuje.

Vzhledem k výše uvedenému ministerstvo věnovalo aplikaci § 474 odst. 1 z.ř.s. toto samostatné výkladové stanovisko a zároveň pracuje na tom, aby byl uvedený terminologický (nikoliv obsahový) nesoulad v předmětném ustanovení při nejbližší příležitosti odstraněn.

Právní řád ČR zakotvuje pouze jeden způsob mediace, a to podle zákona o mediaci, která je ze své podstaty dobrovolná. Vzhledem k tomu soudy v ČR účastníkům řízení mohou nařídít toliko první setkání se zapsaným mediátorem podle § 100 odst. 2 o.s.ř., přičemž rozhodnutí, zda dojde k následnému zahájení mediace samotné, je čistě na svobodné vůli stran.

V důvodové zprávě k § 474 odst. 1 (§ 470) z.ř.s. je uvedeno následující: „*Ve věcech péče soudu o nezletilé usiluje soud především o to, aby rodiče nezletilého dospěli ke smírnému řešení, které nejlepším možným způsobem zajistí ochranu práv a zájmů dítěte. Za tím účelem může soud rodičům uložit účast na mimosoudním smířím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo může rodičům nařídít setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie. Výslovně se tedy stanoví, že soud může rodičům uložit využití i jiných forem odborné pomoci, než je mediace podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci).*“

Z citované důvodové zprávy tak jasně vyplývá, že zákonodárce tímto ustanovením **umožňuje soudu uložit** účastníkům (rodičům) **vedle mediace podle zákona o mediaci** využití i jiných forem odborné pomoci (rodinná terapie, setkání s poskytovatelem odborné pomoci nebo odborníkem v oboru pedopsychologie). Vzhledem k tomu, že **zákonodárce** v důvodové zprávě zcela **jasně odkazuje na mediaci podle zákona o mediaci**, kterou lze zahájit pouze na základě uzavření smlouvy o provedení mediace mezi stranami a zapsaným mediátorem, nikoli rozhodnutím soudu, je zřejmé, že pojmem „*mediační jednání*“ je myšlen institut „*prvního setkání se zapsaným mediátorem*“; který na rozdíl od použitého pojmu zákon o mediaci zná a uložení takové povinnosti nejen ze strany soudu [§ 100 odst. 2 o.s.ř., § 474 odst. 1 z.ř.s., § 13 odst. 1 písm. d) ZSPO] předpokládá. Tyto závěry rovněž podporuje logická a časová souslednost, kdy zákon o mediaci nabyl účinnosti dne 1. 9. 2012, zatímco z.ř.s. až dne 1. 1. 2014. V době vytváření předmětného ustanovení tak byla (jak vyplývá z výše citované důvodové zprávy) zákonodárcům velmi dobře známa právní úprava (pojetí) mediace v ČR (zákon o mediaci), důvody jejího přijetí a účel regulace.

Komentář k § 474 odst. 1 z.ř.s. uvádí, že: „*Z § 100 odst. 2 OSŘ lze dovodit, že předseda senátu (i v odvolacím řízení) může účastníkům nařídít první setkání se zapsaným mediátorem. Pokud se účastníci nedohodnou bez zbytečného odkladu na osobě mediátora, vybere jej sám předseda senátu ze seznamu.*“ Dále se zde podává, že: „*Kromě toho, že soud ukládá rodičům účast na setkání s mediátorem jako procesní opatření pro vyřešení věci samé, je třeba připomenout, že tato povinnost může být uložena (a to i dítěti a jiným osobám odpovědným za jeho výchovu) jako jedno z výchovných opatření podle § 13 odst. 1 ZSPO. Pak o tom soud rozhoduje rozsudkem jako o věci samé.*“ (HROMADA, Miroslav. § 474 [Úkoly soudu při péči o nezletilé]. In: SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1052, marg. č. 6.)

V ustanovení § 13 odst. 1 písm. d) ZSPO, které je zmíněno v citovaném komentáři a kterým je rovněž ukládána povinnost prvního setkání se zapsaným mediátorem, se již zákonodárce terminologické nepřesnosti nedopustil a pracoval s pojmem prvního setkání se zapsaným mediátorem. Podle předmětného ustanovení: „*Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může obecní úřad obce s rozšířenou působností uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo **uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin** nebo terapie; ustanovení § 12 odst. 1 tím není dotčeno.*“

Z důvodové zprávy k zákonu o mediaci vyplývá, že mediace (rodinná mediace) je zásadně dobrovolná. I zde je však ponechán **autoritativní nástroj soudu** (zejména v rodinných věcech) v podobě **nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem**, který účastníkům vysvětlí možnosti a výhody mediace.

Ačkoli zákonodárce v § 474 odst. 1 z.ř.s. zcela nesystematicky zvolil namísto pojmu „*první setkání se zapsaným mediátorem*“ termín „*mediační jednání*“, nelze v kontextu principů, na kterých je postaveno institucionalizované pojetí mediace v ČR, použitý termín v praxi vykládat jinak než jako nařízení prvního setkání podle ustanovení § 100 odst. 2 o.s.ř., které je obecnou úpravou ve vztahu k tomuto speciálnímu ustanovení z.ř.s. Jakýkoli jiný výklad (aplikace) tohoto pojmu by byl s ohledem na vše výše uvedené zcela nesystémový a nelogický, neboť by byl v rozporu se zásadou dobrovolnosti, na které je mediace v ČR postavena. Pokud by navíc podle § 474 odst. 1 z.ř.s. mělo docházet k „nařizování mediace“ (prvního setkání s mediátorem) u nezapsaných mediátorů, jak v některých názorech zaznívá, jednalo by se ve srovnání s § 100 odst. 2 o.s.ř. o zcela nepochopitelnou a neodůvodnitelnou slevu z nároků na ochranu účastníků řízení (mlčenlivost zapsaného mediátora), kvalifikovanost (zákonné požadavky na osobu zapsaného mediátora, zkouška mediátora/zkouška z rodinné mediace) a kontrolu (dohled ze strany ministerstva/České advokátní komory), kterou zaručuje zákon o mediaci. To vše navíc v řízeních, ve kterých se jedná o ochranu zájmů nezletilých dětí.

IV.

Závěrem je třeba zdůraznit, že výše uvedené stanovisko ministerstva má pouze doporučující charakter, neboť závazný výklad právních předpisů může podávat jen soud.